

Tibet

L. A. Waddell: Lhasa and its Mysteries. London 1905.

Geografisk Tidsskrift, Bind 19 (1907)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0019-PDF/gto_0019_67200.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67200>

pdf genereret den : 22/5-2008

ning for vor Forstaaelse af Østersøens Hydrografi; imidlertid maa man dog erindre, at disse sidstnævnte Resultater er byggede paa kun faa Iagttagelser, og man maa derfor med Interesse imødesee videre Undersøgelser over denne Sag.

Foruden den ovenfor citerede Afhandling af Pettersson, er der i nærværende Artikel væsentlig benyttet følgende Værker: Otto Pettersson och Gustaf Ekman: Grunddragen af Skageracks och Kattegats Hydrografi (Kongl. Sv. Vet.-Akademiens Handl. Band 24 Nr. 11); F. L. Ekman och O. Pettersson:

Den svenska hydrografiska Expeditionen År 1877 (Kongl. Sv. Vet.-Akademiens Handl. Band 25 Nr. 1); Otto Pettersson och Gustaf Ekman: De hydrografiska Förändringarne o. s. v. (Kongl. Sv. Vet.-Akademiens Handl. Band 29 Nr. 5); A. W. Cronander: Om Ylström och Bottenström i Kattegatt (Kongl. Sv. Vet.-Akademiens Handl. Band 38 Nr. 2); Martin Knudsen: De hydrografiske Forhold i de danske Farvande inden for Skagen i 1894—1898 (Beretning fra Kommissionen for videnskabelig Undersøgelse af de danske Farvande Andet Bind, Andet Hefte). Samt. endelig en snart udkommende Afhandling af Forf. baseret paa de sidste 5 Aars internationale Undersøgelser.

Tibet

L. A. Waddell: Lhasa and its Mysteries. London 1905.

Ved P. Gjellerup.

I „Geografisk Tidsskrift“ har der nogle Gange staaet mindre Artikler om Tibet og Lhasa. Af dem har Indsenderen heraf faaet Lyst til at vide noget mere om dette Land, navnlig om dets Fortid, og om hvorledes den der herskende Præstevælde har udviklet sig. — Den ovennævnte Bog er skrevet af Oberstl. Waddell, en af Yonghusbands Ledsagere paa den engelske Ekspedition til Lhasa i 1903, og i den findes en hel Del Oplysninger om Landet og Byen. Det efterfølgende er et lille Uddrag af denne særdeles interessante Bog, som er ledsaget af en stor Mængde smukt og fint udførte Illustrationer og Kort. —

Tibetanerne var, før de kendte noget til Buddhismen, c. 400—600 Aar efter Chr., et meget krigerisk Folk, der styredes af deres egne Høvdinge eller Konger, som blev valgte paa Grund af personligt Mod og fremragende Dygtighed. De var et halvildt Folkefærd, der levede mest som Nomader, og havde ikke noget Skriftsprog. I Begyndelsen af det 7. Aarh. hører man første Gang om dem; de trængte da ind i Øvre Birma og det vestlige Kina, og tvang Kineserne til en ydmygende Fred. Ved Fredslutningen, i Aaret 640, betingede Kongen af Tibet, Strongsan-Gampo, som da var 23 Aar gammel, sig en kinesisk Prinsesse til Ægte. Kongen byggede nu et Slot til hende paa Potala-Højen og optog efterhaanden kinesisk Skik og Klædedragt. Han indførte Silkeorme og Vinpresser, han indkaldte Folk, som forstod at lave Papir og at skrive, og han fik ogsaa en Almanak fra Kina.

Foruden den kinesiske Prinsesse havde Kongen ogsaa en indisk Hustru fra Nepal. Begge disse Kvinder var Buddhister, og lærte Kongen deres Religion. Han blev en ivrig Buddhist og indførte Buddhismen overalt i sit Land. Han forskrev indiske Præster og lod dem lære de Indfødte at skrive tibetansk med indiske Bogstaver. Denne Religionsforandring var et meget tvivlsomt Gode for Landet. Den Buddhisme, som blev indført, var allerede meget uren, og den blev efterhaanden til en ren Djæville-Tilbedelse. Tusinder af onde Aander truede stadig det ulykkelige Folk med alt Ondt i denne og i den tilkommende Verden, og kun stadig Ydelse af store Ofre til Præsterne kunde afværge det Onde. Præstestanden, Lamaerne,

voksende hurtig under Fyrstens Beskyttelse. Lamaerne blev snart herskende i Landet, og Kongerne deres Redskaber. — Det endte med, at Kongerne blev afskaffede, og at Lamaerne regerede selv enevedigt gennem en Over-Lama.

Den første Præste-Konge var Ypperste-Præsten i Sakya i Vest-Tibet. Han kronede Mongoleren Kublai-Khan som Kejser af Kina, og til Tak derfor blev han gjort til Hersker over hele Tibet. Da det mongolske Dynasti blev fordrevet i Kina, flygtede de mongolske Fyrster til Sibiriens Grænser, og opstillede der i Byen Urga en egen Over-Lama, som endnu betragtes som de østmongolske Buddhisters Øverste, idet de ikke anerkender Tibets Dalai-Lama for deres gejstlige Overhoved.

Skønt Tibets Lamaer saaledes mistede de mongolske Fyrsters Beskyttelse, forstod de dog at beholde Magten i Landet i næsten 400 Aar.

Der udviklede sig i Tidens Løb to Partier blandt Lamaerne, dem med røde Huer, de „Røde“, og en yngre Sekt med gule Huer, de „Gule“.

Disse to Partier stredes om Magten med vekslende Held. — Det Parti, som havde Magten, gik strængt frem imod det andet Parti; de huggede Hovederne af saa mange som muligt af det andet Parti.

En ærgerrig Lama af de „Gule“ fik en Tatar-Fyrste, Gushi-Khan, til med Magt at fordrive de „Røde“, som ved den Tid var ved Roret og indsætte ham selv som Over-Lama. Han antog for første Gang Titlen: Dalai Lama. Hans Navn var Lobzang, og han var en dygtig Diplomat. Lobzang var ogsaa den første Over-Lama, som gjorde Fordring paa guddommelig Oprindelse, han indførte Dogmet om Sjælens Overgang fra den ene Dalai-Lama til hans Efterfølger, saa at altsaa Dalai-Lama er udødelig. Det er den samme Aand eller Sjæl, kun et nyt Legeme.

Denne første Dalai-Lama byggede sig et større Slot paa Potala-Højen, og efter at have regeret i 35 Aar trak han sig tilbage som Eneboer. — Det var i 1676.

Hans Søn, Sangya, skjulte Faderens Død i 16 Aar og regerede med absolut Magt.

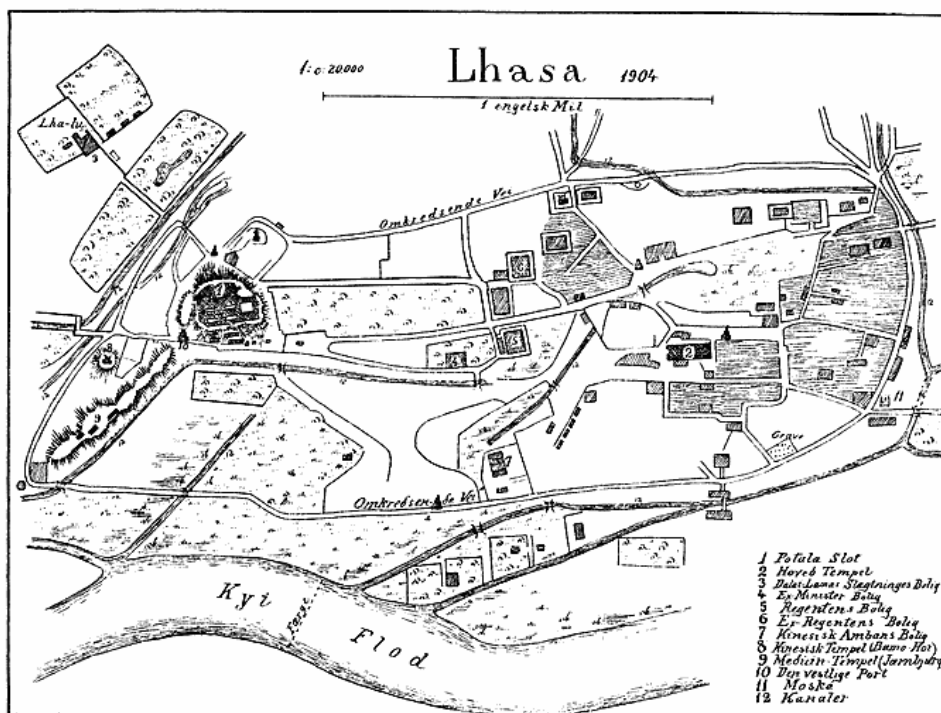
Den næste Dalai-Lama var en vilkaarlig, despotisk Hersker;

han blev afsat og kort efter myrdet. De herskende Lamaer valgte nu en af deres Midte til Dalai Lama, en ældre Mand, men en Del af Præsterne valgte et lille Barn til Dalai-Lama. Dette førte til Borgerkrig, under hvilken en Bunde Tatarer under Tse-Wang-Rabdan tog Lhasa med Storm, brændte Potala-Slottet og ødelagde Byen. Det skete i 1710.

Tibetanerne bad Kina om Hjælp mod Tatarerne, og Kejseren, Kangshi, sendte en stor Armé ind i Landet for at genoprette Ordenen. Kejseren indsatte nu med Folkets Samtykke en Mand til Hersker. Denne misbrugte sin Magt, hvad der førte til, at Kejseren selv tog Styret i 1720 og ansatte 2 høje kinesiske Embedsmænd som Guvernører; de kaldtes Ambans. Den ny Dalai-Lama lod sin Statsminister myrde i 1727.

Lamas Venner fik listet Statssejlet fra Regenterne, som de saa lod arrestere og myrde. Altsaa en ligefrem Paladsrevolution. — Dalai-Lama greb nu selv Regeringens Tøjler, og berøvede Amban enhver Indflydelse. En ny Amban, som Kina straks sendte, blev bestukket, og Dalai-Lama regerede fra nu af enevældig.

En japansk Buddha-Præst ved Navn Kavaguchi, som en Tid opholdt sig i Lhasa, beskriver denne Dalai-Lama saaledes: Han var en ung Mand, ca. 26 Aar gammel, med et fint intelligent Ansigt. Han var iført en gul Hue og Kjole eller Jakke af gul Silke og rød Uld; han holdt en simpel Rosenkrans i venstre Haand. Skøndt Dalai-Lama besidder store Rigdomme i Guld og Juveler og mange kostbare Rosenkranse, havde han

hvorfor Kejseren sendte en Hær til Lhasa, afsatte og arresterede ham, samt indsatte en ældre hæderlig Mand ved Navn Kisri som Dalai-Lama, men gav ham ingen Magt.

De kinesiske Ambans var misfornøjede med denne ny Dalai-Lama og lod ham myrde. Folket greb nu til Vaaben, men Kejseren, nu Chenling, sendte atter en Hær, der støttede Ambans, saa disse nu blev almægtige i Landet og beherskede Valget af Dalai-Lama.

Fra den Tid skifter Dalai-Lama meget hurtig. Han døde næsten altid før sin Myndighedsalder, 18 Aar, paa en mystisk Maade, hvorpaa Tronen gik over til et nyfødt Barn.

Paa den Maade blev Regenterne ved at regere, stedse i Forstaaelse med de 2 Ambans. De sidste 4 Dalai-Lamaer opnaede kun en Alder af respektive 11, 18, 18, 18 Aar.

Den nuværende (1903) Dalai-Lama er en Undtagelse; han undgik sine Forgængeres Skæbne ved Hjælp af et nationalt Parti, som forargedes over det kinesiske Regimente. Dalai-

altid denne simple Krans i Haanden, naar jeg saa ham. Hans Omgivelser bragte Te i smukke Sølv-Tepotter og skænkede deraf i de Træ-Tekopper, som Enhver stedse fører med sig i Tibet.

Dalai-Lamas Hof og Raad bestaar af et stort Antal Lamaer af de „Gule“, og kun meget faa Lægmand. Dalai-Lama har ikke nogen misundelsesværdig Stilling; han er altid en ung Mand (eller et Barn) uden praktisk Erfaring, omgivet af Raadgivere, der er uvidende, men herskesyge.

For at undgaa den kinesiske Indflydelse, og under Paa-virkning af den russisk opdragne Mongol Dorjief, blev han russervenlig.

Samme Dorjief er født i Baikal-Egnen, er buddhistisk Lama, men russisk Undersaat og opdraget i Rusland. Han er en vellært og bærejt Mand; c. 35 Aar gammel kom han til Lhasa og opnaede en høj Stilling i et derværende Kloster. Han fik snart stor Indflydelse hos Dalai-Lama, hvem han

indgav Sympati for Rusland og Had til England. Som Følge deraf afviste Dalai-Lama enhver Tilnærmelse fra engelsk Side og søgte stadig Raad og Hjælp hos den russiske Regering. Da Tibet er Indiens Naboland, kunde England ikke taale, at en saa mægtig Stat som Rusland blev Herre der. Alle Forsøg, der fra engelsk Side blev gjort paa at faa Tibetanerne i Tale, strandede paa den absolute Modstand imod, at Fremmede, navnlig Evropæere, kom ind i Landet. Der var derfor ikke andet at gøre end at sende et Gesandtskab, ledsaget af en saa kraftig militær Styrke, at det ikke lod sig afvise.

Ganske uden Kundskab om Landets Indre var den engelske Regering ikke. Flere forskellige Evropæere havde gjort Forsøg paa at trænge ind i det forklædte som Købmænd eller som Lamaer, men de blev altid hurtig opdagede og afviste. Derfor lod den engelske Regering nogle indfødte Hinduer uddanne videnskabeligt, navnlig topografisk (Punditer) og lod dem enkeltvis forsøge sig som Spioner. Paa den Maade lykkedes det Englænderne at faa en hel Del at vide om Forholdene, og at faa skitserede Kort over Landet og over Vejene til Lhasa.

I Aaret 1903 sendte saa England et Gesandtskab under politisk Ledelse af Sir Francis Yonghusband ind i Tibet. Fra Begyndelsen blev det kun eskorteret af c. 200 Mand, men da Tibetanerne ikke vilde lade dem komme frem, blev Styrken efterhaanden forøget til c. 3000 under Kommando af General Macdonald.

Vi skal ikke her beskrive Englændernes Tog gennem Tibet til Lhasa; det skal kun bemærkes, at Tibetanerne gjorde kraftig Modstand, og at det flere Gange kom til aaben Kamp. Det viste sig, at en Del Tibetanere var bevæbnede med moderne russiske Geværer. — Ekspeditionen gik derved over til at blive et fjendtligt Indfald i Landet. Da Tibetanerne indsaa, at Modstand var umulig at gennemføre, ophørte de med Fjendtlighederne, og der udviklede sig et nogenlunde venskabeligt Forhold. Dertil bidrog dog maaske ogsaa, at Dalai-Lama flygtede bort, da Englænderne nærmede sig Lhasa, og med ham Dorjief, som havde faaet saa stor Indflydelse paa ham. Den engelske Forfatter kalder ham Dalai-Lamas onde Aand. Da Englænderne havde opnaaet, hvad de ønskede, og afsluttet en for dem gunstig Traktat med Regenten (ved sin Afrejse havde Dalai-Lama overgivet Regentskabet til en ældre, klog og som det syntes retskaffen Lama) drog de atter bort.

Englænderne kom til Lhasa den 3. August 1903 og indrettede sig en Lejr udenfor Byen. Herfra besøgte de nu i mindre Partier Byen og besaa alle dens Mærkværdigheder.

Byen Lhasa ligger ved Floden Kyi, som er en Biflod til Bramaputra, i en Dal, som strækker sig fra Øst til Vest. Dalens Højde over Havet er ved Byen 3746 Meter. Selve Byen ligger paa den flade Flodbred, den er ikke stor og meget spredt.

Husene eller Gaardene, byggede af Sten, 1 eller 2 Etager høje, er oftest omgivne af Haver og smaa træbevoksede Lunde, med mellemliggende store Enge og sumpede Kanaler. — Gaderne er ikke brolagte, og er derfor i den tørre Tid meget støvede, og i den fugtige Tid derimod opfyldte af Dynd, som man naa vade igennem. Vogne findes slet ikke. Ved alle Gadehjørner, og ofte ved Gadedørene, ser man Bede-Flag med den buddhistiske Bøn „Om mani padme Hung“ flagrende for Vinden. — Hunde i Mængde og Svin færdes overalt i Gaderne. Klimaet er selvfølgelig et udpræget Fastlandsklima med høj Varme om Sommeren (Maxim. var i August 1903 27° R.)

og stærk Kulde om Vinteren. Da Englænderne ikke blev i Lhasa Vinteren over, angives Vinter-Temperaturen ikke, men paa Vejen dertil havde de \pm 16–20° R. i Bjærgene).

Vegetationen i Dalen er rig, der dyrkes flere Kornsorter, mest Byg og Hvede, og vokser mange Slags Træer og Buske, saadanne som trives i et tempereret Klima, El, Elm, Eg, Poppel, og Pil m. fl.

Befolkningen er meget blandet; der findes en Mængde Kinesere, og mange andre asiatiske Folkeslag er repræsenterede. Indbyggernes Antal i Lhasa anslaaes til c. 30,000, omtrent $\frac{1}{3}$ af hele Tibets Befolkning. Heraf er c. 20,000 Munke og Præster, og af de øvrige 10,000 er langt over Halvdelen Kvinder. Desuden bliver Byen stadig besøgt af store Mængder af Pilgrime fra Vest-Kina, Mongoliet, Sibirien og det østlige Rusland. Disse Pilgrime medfører alle Ofre til Præsterne og Gaver til Templerne; disse Gaver er Lamaernes væsentligste Indtægt. Hele Byen lever egentlig af Pilgrimene.

Mærkeligt nok fortæller Forfatteren ikke noget videre om, hvorledes Befolkningens Klædedragt er. Han fortæller heller ikke om Bryllups- og Begravelses-Skikke, og om Polyandri endnu finder Sted. Et fremtrædende Træk ved Lhasas Indbyggere er deres Smag for Juveler og Smykker. En Mand maa være meget fattig, naar han ikke har lange Ørenringe med en Perle og Turkiser, tykke Sølv-Armbaand og en Bedemølle prydet med Turkiser. Det er dog mest Kvinderne, der pynter sig med Sølvsmykker, Koraller og Turkiser, de er tit ligefrem overlæssede med den Slags Pynt. Allerede Marco Polo (c. 1280) omtaler deres Pyntesygge og Hang til Juveler. Til Turkisen knytter sig en særlig Overtro om, at den beskytter „mod onde Øjne“. Denne Overtro findes ogsaa hos Buddhisterne paa Ceylon.

Kun de fattige Børn er ikke pyntede, de løber som oftest helt nøgne omkring.

Tibetanerne bliver tidlig gamle og opnaar sjælden en høj Alder. De faar ikke mange Børn. Føden er tarvelig, der drikkes megen Te, baade uden Tilsætning og med Smør i. Ordentligt Brød forstaar de ikke at bage.

Hovedmaaltidet er en Blanding af Kød, Kartofler, Turnips og andre Urter, dertil noget tør Ost, og ved højtidelige Lejligheder lidt brunt Sukker. Sukker bruges aldrig til Te. — Af stærke Drikke bruges et Slags surt Øl, svagt alkoholdisk, men forfriskende om Sommeren. Der laves ogsaa noget daarligt Brændevin, men det nydes ikke meget.

I den nordvestlige Udkant af Byen ligger Potala-Højen, en Klippehøj næsten helt opfyldt af det store Slot. Den engelske Forfatter skriver: Det mest fængslende af Alt, hvad vi saa, var uden Tvivl den majestætiske Borg paa Potala; den overgik langt vore største Forventninger. Fra først til sidst, fra nær og fjært, dominerede denne storartede Bygning Landskabet. Hvorhen vi end vendte Blikket, faldt vore Øjne snart tilbage til den. En bueformet Udbygning, som traadte stærkt frem, gav den, syntes vi, en stærk Lighed med Vatikanet i Rom. Det første Syn af den hellige By virker ligefrem dramatisk. Ligesom for at skjule den har Naturen anbragt en Række Klipper paa tværs mellem Potala-Højen og Jærnbjærgene, som fuldstændig skjuler Synet af Byen, naar man, som vi, kommer fra Sydvest. Denne Klipperække er gennembrudt paa Midten og i Aabningen findes „den vestlige Port“, en stor monumental Bygning; først naar den er passeret, ser man Byen. Tilvenstre ser man nu Potala Slot paa den c. 100 Meter høje

Klippe. Det er en meget stor vidtloftig Bygning, opført til forskellig Tid. Den ældste Del, bygget af Kong Strongsan i det 7. Aarhundrede, ligger mod Sydvest og har en fæstningsagtig Karakter. Midtpartiet blev bygget af den første Dalai-Lama, da han havde tiltaget sig Magten, og blev udvidet af hans Søn Sangya; det kaldes særlig „det røde Palads“, og indeholder en Mængde Templer, store Gravmæler over afdøde Stor-Lamaer og Dalai-Lamaer, Tronsale, Audiens-Sale og Privatboliger, foruden et Kloster beboet af c. 500 Munke og et Utal af Trapper og Gange. — Navnet Potala stammer fra en Klippe paa Sydspidsen af Indien, som af de gamle Indier ansaas for Verdens Ende, og paa hvilken var rejst et Tempel for „den menneskekærlige Buddha“, hvis Aand antages at gaa igen i Dalai-Lama. At følge Forfatteren rundt i hele Paladset bliver for vidtloftigt, her skal kun bemærkes, at det Hele er en forunderlig Blanding af barbarisk Pragt og lurvet Tarvelighed. Der findes meget store Kostbarheder af Guld og Ædelstene, men ved Siden deraf findes yderst tarvelige Tronstole og andre Møbler. Paa det flade Tag over Templerne og Gravmonumenterne er Dalai-Lamas Promenade. Her tog han sig sin daglige Bevægelse med Udsigt ud over Dalen og Byen med alle dens Haver og Lunde, et sjældent smukt Landskab; og herfra saa han ned over Skarer af Tilbedere, som stadig mumlede den buddhistiske Bøn. I det nordøstlige Hjørne af det røde Palads findes D. L.s private Bolig, smukt og kostbart udstyret. Her har han tilbragt en glædeløs Barndom uden Omgang med andre Børn. D. L.'s Moder faar Tilladelse til at være hos ham de 2 første Aar, men skal bo i en lavere Etage. Faderen bliver adlet, uanset at han oftest er en fattig Arbejdsmand, og faar et Palads at bo i. Ogsaa hans Brødre og andre Slægtninge bliver der sørget for. — I en Alder af 8 Aar bliver han Munk og Overhoved for Gejstligheden, og 18 Aar gammel (hvis han lever saalænge) bliver han myndig og uindskrænket Herre i Tibet.

Paa højre Side af „den vestlige Port“ set nordfra, ligger det saakaldte Jærnhjærg, en langstrakt Højderyg, hvorpaa er bygget et Kloster, det saakaldte medicinske Kollegium. I Klosteret boer c. 54 Lamaer, der undervises i Lægevidenskaben af 3 Lærere. Denne Videnskab staar dog paa et meget lavt Trin.

Paa en Skrænt af Jærnhjærgen, som vender mod en Flodarm eller Kanal, er udhugget og malet Tusinder af Buddha-Billeder og andre Gudebilleder. Dette store mærkelige Billed-

værk er begyndt paa den første Dalai-Lamas Tid (Lobzang) og er stadig udvidet og forstørret, samt godt vedligeholdt.

Man vil forstaa, at i en By med saamange Munke og Præster findes der ogsaa en Mængde Templer og Klostre; af disse er Hovedtemplet det helligste og største, men det var en Skuffelse for de besøgende Englændere. Det er en uanselig Bygning midt inde i Byen, tæt omgivet af snævre Stræder og Smaahuse, saa man knap kan se det forgyldte Tag. Det indeslutter de for Buddhister allerhelligste Steder paa Jorden.

Lige for „den vestlige Port“ mod Syd ligger den egentlige By, tildels skjult af Træer og Buske, hvoraf Hovedtemplet rager lidt op. I Baggrunden rejser sig høje Bjerge til alle Sider.

Byen har tidligere været omgivet af en Fæstningsmur, men den blev ødelagt i en af de mange Krige for over 100 Aar siden, og Byen er nu aaben til alle Sider, omkreset af en Vej, paa hvilken der altid færdes en stor Mængde Pilgrimme drejende deres Bederuller.

Husene er opførte af Sten, 1 til 2, sjældent 3 Etager høje, med flade Tage; udvendig er de ret godt holdte og rene, men indvendig er de meget snavsede og uordentlige.

De omtalte Bederuller er vel kendte fra andre buddhistiske Samfund, og her skal derfor kun bemærkes, at de vist spiller en større Rolle i Tibet end andetsteds. Alle troende Buddhister, alle Lamaer og særlig alle Pilgrimme er forsynede med dem, og man ser disse Mennesker stadig snurre dem rundt som en Skralle.

Desuden findes Bederuller anbragt haade inde i Husene og uden for disse til behagelig Afbenyttelse.

Den buddhistiske Bøn:

„Om mani pad-me Hung“

ser og hører man overalt. Den er malet og udhugget i Sten, gentaget i det Uendelige. — Den lyder i engelsk Oversættelse:

„Hail! The Jewel in the lotusflower“. Frit oversat paa Dansk:

„Velsignet være den Udødelige“ og skrevet med tibetanske Bogstaver ser den saaledes ud:

Mindre Meddelelser.

Et jordomspændende Tidssignal. Det franske Académie des sciences har nedsat et Udvalg af Videnskabsmænd til at overveje, hvorvidt det er muligt ved Hjælp af den traadløse Telegrafi at udsende Tidssignaler saa stærke, at de kan naa til alle Steder af Jordkloden. Spørgsmaalet, der rejstes af Bonquet de la Goye, har stor praktisk Interesse for Længdebestemmelser. Disse afhænger som bekendt af Paalideligheden af det Uhr, som angiver Udgangsmeridianens

Tid, og adskillige Skibsforlis skyldes fejlagtige Angivelser af Skibsuret. Et Tidssignal, der kunde naa ud over hele Jorden, vilde derfor være en væsentlig Hjælp ved alle Stedsbestemmelser haade til Lands og til Søs og vilde bidrage væsentligt til Sikring af Navigationen. Det nævnte Udvalgs Undersøgelser har nu givet det glædelige Resultat, at Planen maa kunne realiseres. De Hertz'ske Bølger fra Gnisttelegrafstationen paa Eiffeltaarnet har en Rækkevidde af 2000 km, og deres Aktions-